

HandläggareAnna Johansson
08-508 26 397**Till**Trafiknämnden
2024-02-15

Upprustning Riksdalertorget, Hägerstensåsen. Genomförandebeslut

Förslag till beslut

1. Trafiknämnden godkänner förslag till genomförande av projekt Upprustning Riksdalertorget, Hägerstensåsen till en investeringsutgift om 21 mnkr.
2. Trafiknämnden ger kontoret i uppdrag att genomföra upphandlingar samt teckna avtal inom ramen för föreliggande genomförandebeslut.

Gunilla Glantz
FörvaltningschefUlrika Falk
AvdelningschefKarin Tufvesson Hjelmfeldt
Enhetschef

Sammanfattning

Riksdalertorget ligger centralt i Hägerstensåsen inom stadsdelen Hägersten-Älvsjö. Torget är en del av ett lokalt centrum och en viktig mötesplats för boende i området. Det har sedan länge funnits ett uttryckt önskemål från medborgarna om att torget bör rustas upp och aktiveras. Sedan 2021 har trafikkontoret arbetat med utredning och förslag för att rusta och utveckla torget. Målet är att skapa ett attraktivt och användarvänligt torg som bättre uppfyller medborgarnas behov av en trygg samlingsplats som upplevs trivsamt och grönt. Byggstart är planerad till 2024 och färdigställandet till 2025.

Kontoret föreslår att trafikkontoret beslutar om genomförande av Upprustning Riksdalsertertorget till en investeringsutgift om 21 mnkr.

Introduktion till projektet

Bakgrund

Riksdalsertertorget ligger centralt i Hägerstensåsen inom stadsdelen Hägersten-Älvsjö, i anslutning till huvudgatan Sparbanksvägen och den lilla centrubildning som finns där. Torget uppfördes i början av 1950-talet, några år efter att den största delen av centrumbebyggelsen stod klar.

Riksdalsertertorget har länge varit i behov av en upprustning. Sedan flera år tillbaka har allmänheten efterfrågat att torget ska "tas om hand" och utvecklas. Detta bland annat genom medborgarförslag, insända synpunkter till stadens Tyck till-funktion samt flera inlägg i lokalmedia. Det finns önskemål om mer grönska och blommande inslag, trivsamma sittplatser och att platsen ska få leva upp som en mötesplats för stadsdelens invånare.

Under 2021-2022 har trafikkontoret, i samarbete med samtliga stadsdelsförvaltningar, genomfört en kartläggning av platser och torg inom stadsdelarna. Syftet med kartläggningen var att få en samlad bild av status och upprustningsbehov samt skapa ett prioriteringsverktyg där kartläggningens värden skulle resultera i en ordning för hur upprustningar bör/kan prioriteras. Riksdalsertertorget är ett av sex torg som bedömts vara högt prioriterat för upprustning bland totalt 28 stycken kartlagda torg i Hägersten-Älvsjö.

Sedan 2021 har trafikkontoret arbetat med utredning och förslag för att rusta och utveckla torget. Det har skett i samverkan med Levande Stockholm som utfört sommartorg och vintertorg på platsen med syftet att skapa ny aktivitet och fånga upp

medborgarnas synpunkter och önskemål om platsen. Utredningen visar att upprustningsbehovet är i en omfattning som kräver ett genomförandebeslut i trafiknämnden.

Mål och syfte

Målet är att skapa ett attraktivt och användarvänligt torg som bättre uppfyller medborgarnas behov av en trygg samlingsplats som upplevs trivsamt och grönt. Den nya utformningen ska bland annat ge överblickbarhet och fina vistelsezoner, mindre utrymme för trafik och mindre hårdgjord yta. Mängden växter ska öka och ha en större artvariation som bidrar till biologisk mångfald. Plantering av nya träd ska bidra till en framtida grönska som ger skugga och motverkar risken för värmeöar. Den nya belysningen ska ge ett bra ljus med mindre energiåtgång. Medborgarna ska uppleva att deras intressen har tagits tillvara och att medborgardialogen har lett fram till en genomförd upprustning.

Att barn vistas på torget och ska kunna göra det även i fortsättningen har beaktats i utformningen där trafik, vistelsezoner och grönska har anpassats ur ett barnperspektiv.

Projektet möter stadens två övergripande trädsmål genom att arbeta med parallella lösningar. Målet om ökad krontäckningsgrad möts genom att inom torget plantera större träd än de vi fäller och trädsmålet om ”2 för 1” (två nya träd för varje som fälls) uppnås genom plantering av gatuträd i torgets närområde.

Befintlig situation

Riksdalertorget ligger centralt på Hägerstensåsen, intill restauranger, butiker, medborgarhus (Kulturskolan), skolverksamhet, äldreboende med mera. Platsen används redan idag för diverse aktiviteter men har potential att bli bättre och trivsammare. Ett kort avstånd öster om torget ligger Teaterparken med nyligen upprustade lekmiljöer och vistelseplatser för barn och vuxna. Riksdalertorget har potential att väva ihop och komplettera övergången mellan stadsmiljö och parkmiljö på ett attraktivt sätt.

Torget är solutsatt där det ligger högt uppe på åsen och marken är sannolikt lättgenomsläpplig och torr. Det finns 6 stycken större träd (lindar, kastanj och ask) som inte har vuxit i den omfattning de borde ha gjort i förhållande till sin ålder. De står i gamla betonggaller eller minimala gräsytor och behöver tas om hand för att kunna utvecklas och leva vidare. Häcken som omger fontänplatsen, som skapar grönska men också hindrar insyn och överblick, är eftersatt och svår att sköta och hålla snygg. Där har stora rotskott, sly med mera blandat sig in.

I anslutning till häcken står 15 stycken prydnadsträd av mindre storlek som är av arten hagtorn. Det är inte en långlivad trädart, särskilt inte i hårdgjord miljö och de är efter ca 70 år döende. Samtliga träd har tappat i grön massa (sätter inte blad som de borde), blomningen har avtagit och därmed även fruktsättningen. Träden har inventerats vid flera tillfällen och visar en nedsatt

vitalitet som har försämrats med tiden. De har större stamskador, större grenskador, döda grenar och rötskadad ved. Fällning av träden är inte akut, de kan stå ett antal år, men projektet bedömer att då dessa träd inte skulle svara på kortsiktiga driftinsatser så som vattning eller gödning och heller inte skulle kunna räddas med nya växtbäddar är det mer lämpligt att ta ett helhetsgrepp och byta ut träden i samband med att torget rustas i sin helhet. Ett helhetsgrepp är även lämpligt för att kunna möta den del av träd målet som syftar till ökad krontäckningsgrad.

Det finns sättningar i markbeläggningsen, bland annat där trädrötter trängt upp under betongplattorna eller där fordonstygder skapat svackor, vilket skapar snubbelrisk på sina ställen. Det finns glipor i beläggningsen där det växer ogräs vilket bidrar till en känsla av att torget är nedgången.

En fontän bidrar med uppskattad svalka och ljudet av rörligt vatten. Sittplatserna kring fontänen är välanvända och barnen nyttjar fontänen för vattenlek.

En enkelriktad körbar yta finns för transporter och avlämning, markerad med granitpollare. I torgets norra del har den körbara ytan dubbla ”fält” där ytan närmast fasad är ämnad för gående, men som uppfattas och nyttjas som körbar yta även den. Kontoret bedömer att ytan för fordonstrafik kan minskas för att bli enklare att förstå samt lämna plats för vistelse.

Genomförda aktiviteter

År 2016 togs ett examensarbete fram, skrivet av en landskapsarkitektstudent, där arbetet resulterade i ett upprustningsförslag för Riksdalertorget. Dock fanns inga möjligheter vid denna tid att arbeta vidare med och sätta förslaget i verket. Förslaget har delvis utgjort faktabakgrund i det programarbete som genomförts under 2021.

Genom Levande Stockholm har kontoret kunnat sätta ett ökat fokus på platsen under åren 2021-2022. Enkla driftsförbättringar har genomförts och nya aktiviteter har tillskapats. Det har också varit ett sätt att visa närvaro på platsen (efter synpunkter om att torget var bortglömt) och undersöka platsen för ett fortsatt arbete där en upprustning var målet. Genom ett samarbete mellan trafikkontoret, konsulten AJ Landskap, Beteendelabbet och konstnären Gunilla Bandolin genomfördes ett forskningsprojekt genom ArkDes (Statens centrum för arkitektur och design). I projektet utforskades hur ett gemensamt offentligt rum i staden kan främja social interaktion och hur en arkitektonisk utformning av en plats kan bidra till en miljö där man känner sig välkommen och där människor vill ta kontakt med varandra. Forskningsprojektet döptes till ”Hej – Kontaktskapande arkitektur”.

I arbetet ingick att uppföra en tillfällig fysisk/konstnärlig installation på Riksdalertorget; ett antal möbeldelar/byggklossar av trä som byggs ihop till ett fontänlock vintertid.

Möbeldelarna används till att sitta och klättra på under barmarkssäsong och till vintern monteras de ihop till ett inbjudande och användbart fontänlock, vilket ersätter det ordinarie locket som endast är ett vinterskydd utan annan funktion. Möbeldelar och fontänlock har använts på torget sedan uppförandet hösten 2021 och planeras att tas bort när ombyggnationen av torget påbörjas. Torgets nya utformning bedöms sedan fylla behovet av olika sittplatsmöjligheter, nya färginslag och möjligheter att mötas.

En medborgardialog genomfördes som utgick från ett antal frågeställningar kring platsen och nyttjandet. Medborgarnas svar och synpunkter samlades in via en fysisk frågelåda på plats. Inom forskningsprojektet gjordes observationer av hur medborgarna använde torget vid olika tidpunkter. Dialog fördes även med ett antal närliggande verksamheter i form av Kunskapsskolan, Medborgarhuset och Kulturskolan.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom trafikkontoret.

Åtgärdsförslag

En programhandling har tagits fram där utredning har skett kring platsens förutsättningar. Kunskap och önskemål om platsen som framkommit under arbetet med Levande Stockholm och medborgardialogen har tagits tillvara. Under projektering har utformningsförslaget från programmet bearbetats, vilket bland annat har resulterat i bevarandet av fler befintliga träd.

Med utformningsförslaget vill kontoret stärka platsens egenskap som mötesplats och göra torget mer attraktivt för medborgarna genom att bland annat göra vistelseytan större (minska yta för trafik), förnya möblemanget och belysningen, tillföra nya typer av sittplatser och skapa en mindre utescen tillgänglig för bland annat Kulturskolans verksamhet.

Bildmontage/rendering av AJ Landskap. Visar framtida utformning med 6 stycken befintliga och 15 stycken nyplanterade träd samt nytillkomna buskar och perenner. Rendering framtagen utifrån programförslaget, viss bearbetning av utformningen har skett under projekteringen.

Sektion från programförslaget, viss bearbetning av utformningen har skett under projekteringen.

Trafiken ges en underordnad funktion och tydligare avgränsning. Öppna ytor för spring och lek finns bevarade och genom en ”upptäckarspång” kommer man även att kunna röra sig genom planteringsytorna. Fontänen som är uppskattad inte minst av barnen, bevaras. En scen och nya sittplatser inbjuder till spontana uppträdanden.

Mängden hårdgjord yta minskas och ersätts med nya genomsläppliga ytor uppbyggda med kolmakadam. En stenmjöllyta för trädraden bestående av stora träd samt fyra nya större planteringsytor som fylls med träd, buskar och perenner blir nya inslag på torget.

Träd, buskar och perenner planteras i växtbäddar med kolmakadam, som förutom att ta hand om dagvatten ska locka till upptäckter och lek för barn. En ny häck planteras i samma läge som idag, men i mindre omfattning för att undvika slutna rum som kan upplevas otrygga.

Träd

Torget har idag 21 stycken träd. 6 stycken av dessa sparas och får nya växtbäddar med kolmakadam; 4 lindar, en kastanj och en stor ask vilket är en rödlistad art. De har alla potential att svara bra på en växtbäddsrenovering och växa sig större för framtiden. Asken är stor och särskilt karaktärgivande på platsen och kan leva länge till med rätt förutsättningar. 15 stycken nya träd, av olika art och större storlek, planteras för att ersätta hagtornsträden som tas ner. Att ersätta varje fällt träd med två stycken nya träd ryms inte inom torgets yta. Projektet har gjort ett medvetet val av trädarter, arter som växer sig stora och skapar en större krontäckningsgrad. Generellt uppfyller stora träd fler ekosystemtjänster än flera små träd. För att den totala mängden planterade träd ska svara mot träd målet om ”2 för 1” väljs en parallell lösning där nya gatuträd planteras på gatumark i närområdet.

Projektet kommer att utreda möjligheten att plantera nya gatuträd på Sparbanksvägen, som idag saknar gatuträd. Det finns potential att hitta platser för trädplantering vid breda trottoarsektioner, avsmalnade körfält eller genom att skapa ”öron” i befintliga parkeringsfickor. Om lösningen visar sig vara problematisk eller inte kan fylla hela behovet av trädplantering finns en alternativ lösning där nya träd planteras i förgårdsmark på gator i Midsommarkransen, till exempel Cedergrensvägen och Bäckvägen.

Avvägningar och konsekvenser

Trygghet och jämställdhet

Trygghet och överblick ökar genom att slutna häckar öppnas upp. Förhoppningen är att även locka fler förbipasserande att nyttja torget då man bättre ser vad som finns där och att medborgarna upplever torget som inbjudande oavsett kön, ålder och bakgrund. Torgets öppna ytor och varierade möblering passar för olika typer av aktiviteter och initiativ såsom loppis, uppträdanden och samlingar av olika slag.

Tillgänglighet och framkomlighet

Enligt Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska hinder i stadens befintliga byggda miljö åtgärdas så att den blir tillgänglig och användbar för alla oavsett funktionsförmåga, detta utifrån krav i Plan- och bygglagen och Boverkets föreskrifter och råd kring ”Enkelt avhjälpta hinder”. Det handlar bland annat om att vid ombyggnationer åtgärda nivåskillnader (ojämn markbeläggning och kanter), dålig belysning, ordna logiska ledstråk där platsens uppbyggnad och riktning är lätt att följa och så vidare.

På Riksdalertorget blir ytskiktet av betongplattor slätare när det läggs om vilket minskar risken för snubbelolyckor. De ytor som är skadade av uppträngande rötter görs om till planteringsytor där rötterna inte åsamkar skada. Planteringsytorna placeras i raka linjer med kant som är lätt att följa. Tydlig materialseparering (till exempel betongplattor, kantsten och planteringsräcken) underlättar framkomligheten. Öppna ytor hålls tillräckligt breda/stora för städning, snöröjning och vid behov snöupplag. Belysningen byts ut till en modern belysning som ger platsen en bra ljusbild, anpassad till torgets olika rum (användning).

Miljö och biologisk mångfald

Ny energieffektiv belysning ger en jämnare och trivsammare belysning över hela torget. Val av belysning och stolphöjd har

anpassats till de verkliga behov som finns samt till torgets övriga skala.

I förslaget nyttjas befintligt markmaterial (betong och granit) i så stor utsträckning som möjligt samt befintliga granitpollare, cykelställ med mera behålls och flyttas inom platsen.

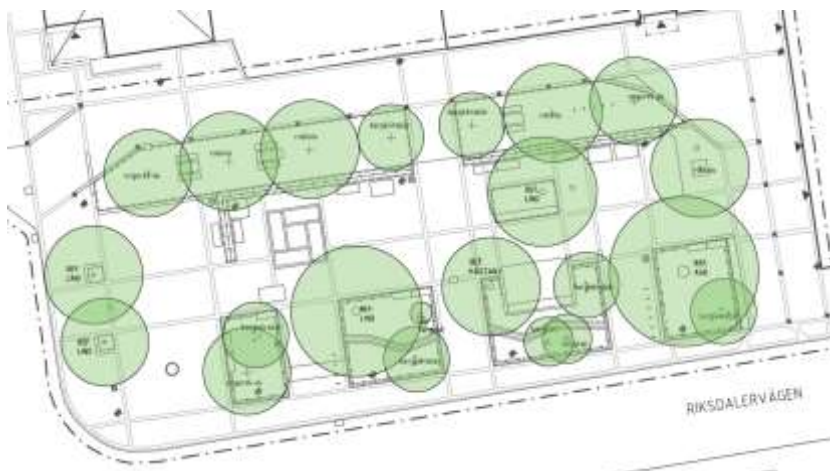
Att ta omhand dagvattnet lokalt på torget och leda ned det i växtbäddarna kan avlasta dagvattenrecipienter i mer låglänta delar längre bort från torget. Växtbäddarna innehåller biokol.

Den biologiska mångfalden och pollineringsmöjligheten ökar genom en större variation i växtvalet. De nya träden är av olika art vilket minskar risken för att träden blir likåldriga och/eller går ur tiden samtidigt på grund av sjukdom.

De nya träden kommer att ha en storlek och/eller kronvolym vid planteringsstillfället som motsvarar eller är större än de avstannade prydnadsträd som står där idag. De kommer successivt att växa sig större. De befintliga träden som får nya växtbäddar bedöms kunna svara bra på en sådan åtgärd och öka i tillväxt, även asken som redan har en betydande storlek. Effekten av detta är en större krontäckningsgrad än idag, ett bättre lokalklimat för framtiden samt minskad risk för att en värmeö skapas.

Trädens nuvarande krontäckningsgrad (ur Trädkronekarta).

*Antagen framtida krontäckning, 20 år efter torget ombyggnation.
Krontäckningsgraden kommer att öka successivt för både befintliga och nya träd.*

Med ny plantering av gatuträd på Sparbanksvägen och/eller på förgårdsmark i Midsommarkransen kommer lokalklimatet och upplevelsen av gaturummet att förbättras.

Tidplan och genomförande

Tidplan

Aktivitet	2021	2022	2023	2024	2025
Genomförandebeslut (TN)			X		
Projektering		X		X	
Upphandling				X	
Entreprenad				X	X

Bedömningen är att det inte finns några större tidskritiska moment. Samordning kan behöva ske med Stockholm Exergi gällande en gammal fjärrvärmeledning som de eventuellt vill passa på att byta ut innan projektet lägger ny markbeläggning i torgets köryta.

Produktionsplanering och trafik under byggtiden

Under byggtiden kommer större delen av torget att spärras av för medborgarnas användning, dock inte framkomligheten längs trottoar och möjlighet att nå entréer och verksamheter. Vi kommer i perioder att påverka verksamheternas framkomlighet i form av att transporter fram till dörr och liknande kan hindras, men det kan planeras för minsta möjliga påverkan. Byggnationen kan indelas och koncentreras i etapper/delar för att säkra framkomlighet. I övrigt kommer projektet inte innebära några större trafikstörningar.

Ekonomi och finansiering

Investering

Projektets totala investeringsutgift har beräknats till 21 mkr. I utgiften ingår 1,4 mkr som har förbrukats till och med 2023 för utredning, projektering, egen tid och materialinköp.

Kalkylen för projektet baseras på detaljprojektering för anläggningsentreprenad. På grund av det osäkra kostnadsläget ingår ett stort risk- och indexpåslag.

Sammanfattning	Tidigare nedlagt (mkr)	Kommande utgifter (mkr)	Totalt (mkr)
Utredning och projektering	1,0	0,0	1,0
Byggansvarigkostnader inkl. byggledning och risk	0,1	6,0	6,1
Entreprenad	0,3	6,6	6,9
Trädplantering	0,0	6,0	6,0
Index	0,0	1,0	1,0
Summa utgifter	1,4	19,6	21,0

Kommentarer

Projektet har redan en mindre entreprenadutgift för inköp av material (belysning, kantsten) under 2022. Detta på grund av långa leveranstider och dåvarande osäkerhet kring projektets genomförande och tidplan. Om entreprenaden behövt starta med kort varsel hade dessa materialinköp varit avgörande för praktiskt genomförande.

I riskpåslaget ingår framförallt en avsättning för osäkerhet kring förekomst av berg av eller förorenade massor. Den fortsatta utvecklingen av priserna inom bygg- och anläggningsmarknaden skapar också en osäkerhet.

Projektet beräknas kunna inrymmas i nämndens långsiktiga investeringsram.

Driftkostnader

Både stadsdelsnämndens och trafiknämndens driftkostnad kan komma att öka på grund av en ökad mängd grönska och nya typer av ytskikt.

Rabatter med buskar och perenner kommer att kräva skötsel som inte utförs i nuläget. Nya träd i hårdgjord yta, så kallade gatuträd, kommer att kräva extra tillsyn och skötsel så som beskärning och

vattning under ett antal inledande år. Stenmjölsyta under träd kräver en annan typ av städning och kan behöva toppas med nytt stenmjöl regelbundet. Nya ytor av trä behöver tillsyn och skötsel.

Den nya markbeläggningen och justering av svackor och bucklor i markbeläggningen skapar en slätare yta som är mindre utsatt för ogräs i fogarna. Med rätt överbyggnad i trafikerade ytor minskar även risken för spruckna betongplattor, vilket innebär minskade driftkostnader.

Projektet beräknas medföra ökade kapitalkostnader med sammanlagt cirka 1,6 mnkr från och med år 2026.

Kapitalkostnaderna som avser avskrivningar med en preliminär genomsnittlig avskrivningstid om 20 år och intern ränta om 2,8 % , minskar därefter successivt med gjorda avskrivningar.

Risk/Osäkerhet

Relativt vanliga risker så som att stöta på berg, okända ledningar i mark eller hantering av förorenade massor har tagits hänsyn till genom att riskpengen är väl tilltagen. Problemlösning sker i entreprenadskedet.

Stockholm Exergi kan ha behov av att byta en gammal fjärrvärmeledning, vilket skulle kunna påverka tidplan och arbetsordning i entreprenaden. Ledningskarta finns upprättad och anpassning av projektering för gatuträd har utförts utifrån dessa förutsättningar. Kontakt finns etablerad med Stockholm Exergi.

Prissättning av anbud och svårighet att veta hur marknaden ser ut och hur detta kan påverka projektets totala kostnad. Genomförd kalkyl utgår ifrån ett projekterat men inte fullständigt mängdberäknat underlag. Projektet har tagit höjd för osäkra kostnader genom riskpeng och indexpåslag. Se även rubrik Ekonomi.

Kommunikation

Det behövs en återkoppling till medborgarna kring genomförd medborgardialog, hur synpunkterna tagits om hand och bearbetats i utformningen samt kommunicera hur det är tänkt att torget ska se ut efter ombyggnationen. Detta är särskilt viktigt då det funnits synpunkter och önskemål om torget sedan en längre tid. En kommunikationsplan tas fram när projektet får beslut om genomförande.

Slut

Bilagor

1. Riksdalertorget - Program för upprustning (2021-12-22)